

UDK 159.953:371

Primljeno: 24. 03. 2020.

Izvorni naučni rad

Original scientific paper

Džejla Idrizović

RAZVOJ U KONTEKSTU: NAJZNAČAJNIJI PREDIKTORI ŠKOLSKOG USPJEHA UČENIKA RANE ADOLESCENTSKE DOBI

Za dublje i potpunije razumijevanje rezultata uspjeha učenika od velikog značaja je proučavanje i dublje razumijevanje konteksta u kojem oni uče, odnosno različitih uslova koji predstavljaju sastavni dio tih konteksta u školi i porodici. Ako želimo razumjeti razvoj pojedinca, moramo razumjeti interakcije između pojedinca i njegove sadašnje i prošle okoline. U svojoj teoriji ekoloških sistema Bronfenbrenner (1994) taj transakcijski odnos naziva *razvoj u kontekstu*. Kako bismo mogli razumjeti kontekst u kojem se razvijaju naši učenici, sprovedeno je empirijsko istraživanje, a uzorak je činilo 196 učenika sedmih i osmih razreda iz četiri gradske osnovne škole u Kantonu Sarajevo, 121 roditelj ispitanih učenika i 64 nastavnika predmetne nastave. Cilj istraživanja je teorijskom analizom relevantne pedagoške literature utvrditi najznačajnije prediktore školskog postignuća učenika rane adolescentske dobi, te na temelju rezultata istraživanja sprovedenog na uzorku ispitanika pokušati procijeniti njihov značaj u osposobljavanju mladih za suočavanje sa društvenim izazovima. Rezultati dobijeni istraživanjem pokazuju da su kvalitetan odnos nastavnika i učenika, partnerski odnos obitelji i škole, te visoka razina motivacije za učenje kod učenika veoma značajne pretpostavke za uspjeh u učenju i napredovanju.

Ključne riječi: obitelj; škola; adolescenti; školski uspjeh; motivacija za učenje; razvoj u kontekstu

UVOD

U dječijem razvoju značajnu ulogu igraju porodica i okruženje, kako socijalno tako i materijalno, u smislu pružanja različitih sadržaja koji su adekvatni interesovanjima i potrebama djeteta. Bogato i poticajno okruženje kao i adekvatna podrška porodice i drugih značajnih osoba mogu u velikoj mjeri pomoći razvoj kako konativnih, tako i emotivnih i kognitivnih struktura jedinke. Za djecu školskog uzrasta ovi poticaji posebno su važni u okviru slobodnog vremena, koje pruža mogućnost korištenja mnogih sadržaja, različito usmjerenih ka poticanju određenih osobina i sposobnosti, posebno kada se ima u vidu da se u psihologiji inteligencije sve više tendira fleksibilnijim okvirima razvoja sposobnosti, pri čemu u značajnoj mjeri utječu podrška i pomoć drugih u modificiranju sadržaja, a shodno potencijalima i sklonostima koje dijete posjeduje.

Ako želimo razumjeti razvoj pojedinca, moramo razumjeti interakcije između pojedinca i njegove sadašnje i prošle okoline. Okolinu čini nekoliko razina: obitelj, radna okolina, društvo u širem smislu i na svakoj toj razini osoba stupa u odnose, aktivnosti i uloge utemeljene na vrijednostima i uvjerenjima o ljudskim postupcima i odnosima. Brojni znanstvenici, kao što su Jean Piaget, Lav Vygotski, Jerome Bruner, John Dewey, Urie Bronfenbrenner u svojim radovima naglašavaju važnost interaktivnog odnosa pojedinca i okoline, odnosno važnost razumijevanja razvoja djeteta u njegovom okruženju.

U svojoj teoriji ekoloških sistema Bronfenbrenner (1994) je taj transakcijski odnos nazvao *razvoj u kontekstu*. Pod ekologijom ljudskog razvoja on podrazumijeva uzajamno prilagođavanje aktivnog ljudskog bića i promjenjivih svojstava neposredne okoline u kojoj živi. U centru ovog modela je dijete, njegovo biološko i psihološko stanje, a ekološki sistemi ili konteksti koji postoje, djeluju na više različitih, ali međusobno povezanih razina: mikrosistem (obitelj, vrtić, vršnjaci, škola, tj. fizičko i socijalno okruženje) koji direktno djeluju na dijete i modifikuje njegovo ponašanje, dok je istovremeno djetetovo primarno okruženje pod utjecajem šireg okruženja ili mezosistema. Egzosistem predstavlja širu familiju, porodične prijatelje, različite službe, medije, dok makrosistem podrazumijeva šire uslove (politički, socijalni i ekonomski) koji su pod uticajem kulturalnih uvjerenja i stavova zajedničkih za sve članove društva.

Dakle, prema Bronfenbrennerovom shvatanju, sve ove kontekste možemo konkretizirati na makro, mezo i mikro nivou, u kojima se varijable na makro i mezo nivou tretiraju kao izvanobiteljske, dok su varijable mikronivoa unutarobiteljske, a imaju direktan utjecaj na dijete i njegov razvoj.

1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja jeste teorijskom analizom relevantne pedagoške literature utvrditi najznačajnije prediktore školskog uspjeha učenika rane adolescentske dobi, te na temelju rezultata empirijskog istraživanja provedenog na uzorku ispitanika, pokušati procijeniti njihov značaj u osposobljavanju mladih za suočavanje sa društvenim izazovima. U radu se primjenjuje sinteza kvalitativnog i kvantitativnog pristupa istraživanju. Kvalitativna analiza je fleksibilan i kreativan proces koji odražava pokušaj osiguravanja dubljeg razumijevanja fenomena ispitivanja.

U skladu s tim, postavljeno je *istraživačko pitanje*¹ koje glasi: *Koliko su karakteristike obiteljskog i školskog okruženja, odnos nastavnik-učenik i motivacija za učenje značajni prediktori školskog uspjeha učenika, te da li i u kojoj mjeri doprinose njihovom osposobljavanju za život i za izazove koje pred njih postavlja današnje društvo?*

Kao *metoda istraživanja* korištena je deskriptivna metoda u okviru koje je primijenjena teorijska analiza sadržaja u cilju proučavanja pisanih sadržaja i literature o zadatoj problematici, kao i Survey metoda kao metoda sistemskog neeksperimentalnog istraživanja. S obzirom da je Survey metoda jedna od najpogodnijih metoda za ispitivanje mišljenja, stavova, pogleda i zapažanja o određenom problemu, ona omogućava da se na odgovarajućem uzorku, primjenom adekvatnih tehnika i instrumenata istraživanja prikupi što veći broj relevantnih informacija o glavnim prediktorima školskog uspjeha učenika u našem odgojno-obrazovnom sistemu.

Tehnika anketiranja poslužila je kao sredstvo za ispitivanje mišljenja i zapažanja nastavnika, učenika i roditelja o najznačajnijim faktorima koji utječu na školski uspjeh učenika i njihova postignuća. Za potrebe kvantitativnog dijela istraživanja konstruirani su Anketni listovi / Upitnici za nastavnike, roditelje i učenike². Upitnici su sadržavali skale procjene, pitanja višestrukog izbora, kao i pitanja otvorenog tipa. Kreirane su tablice sa po 20-50 itema / tvrdnji i korištena je četverostepena skala procjene stavova u kojoj su ispitanici mogli birati četiri apsolutne vrijednosti: (4 – “u potpunosti se slažem”, 3 – “slažem se”, 2 – “ne slažem se” i 1 – “uopće se ne slažem”).

¹ Istraživačka pitanja nisu isto što i hipoteze u klasičnim kvantitativnim istraživanjima jer se u kvalitativnim istraživanjima polazi od induktivnog pristupa i ne žele se preudicirati rezultati. Na taj način ostajemo otvoreni za sve vrste mogućih odgovora i za potpuno nove i neplanirane podatke. Istraživačka pitanja preciziraju temu istraživanja i predstavljaju njenu dalju razradu (Bognar 2000).

² Kao instrument istraživanja korišteni su Anketni listovi / Upitnici koje je autorica konstruisala za potrebe izrade magistarskog rada, više u: Idrizović, Džejla (2014), *Procjena obrazovnih postignuća u funkciji osposobljavanja mladih za život u savremenom društvu*, Filozofski Fakultet u Sarajevu; neobjavljen magistarski rad.

Uzorkom je obuhvaćeno 196 učenika završnih razreda u četiri gradske osnovne škole u Kantonu Sarajevo (126 učenika 7. razreda i 70 učenika 8. razreda), 64 nastavnika predmetne nastave, kao i 121 roditelj ispitanih učenika.

Pri obradi podataka korišteni su sljedeći *statistički postupci*: frekvencije i procentni račun, χ^2 -test, C-koeficijent i Pearsonov koeficijent korelacije.

2. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

U brojnim teorijskim i empirijskim istraživanjima (White 1982, Čudina-Obradović i Obradović 1995, Vujačić i Stanišić 2007, Šimić Šašić, Klarin i Proroković 2011, Macuka i Burić 2015), spominje se veliki broj različitih prediktora školskog uspjeha učenika, a uglavnom se klasificiraju na unutrašnje (individualne karakteristike učenika: intelektualne sposobnosti, motivacija, slika o sebi i samopoštovanje, stavovi, sistem vrijednosti, očekivanja, prethodna znanja i iskustva) i spoljašnje, među kojima su obiteljski i školski uvjeti najznačajniji. Bronfenbrenner također u svojim ekološkim sistemima razvoja djeteta, pored obitelji, na prvo mjesto stavlja školu.

2.1. Psiho-socijalni razvoj i karakteristike učenika adolescentske dobi

Adolescencija (lat. „adolescero“ -rasti, sazrijevati) ili doba mladosti obuhvata period od 11/12 do 20/23 godine života. Ovo je životno razdoblje u kojem pojedinac postaje svjestan vlastite individualnosti, svojih specifičnih potreba, osobina, nadarenosti, nedostataka, nasljeđa itd. koje mora integrirati formiranjem osobnog, spolnog i profesionalnog identiteta, te se time uključiti u društvo odraslih. Izgradnja identiteta je jedan od najvećih izazova na koje mladi moraju odgovoriti u adolescentskom razdoblju, a sam tok formiranja identiteta ovisi o mnogo čimbenika i individualnih i društvenih (Đuranović 2014).

Kao glavne odlike adolescencije autori (Đorđević 1978, Đuranović 2014, Macuka i Burić 2015) navode da je adolescencija prije svega vrijeme fizičkog razvoja u kojem nastaju brze promjene u tijelu, te se na kraju ovog perioda dostiže fizička zrelost. U ovom periodu adolescenti teže da dobiju status odraslog, tj. imaju tendenciju da se osamostale od roditeljskog autoriteta i težnju da se ne bude u bilo kom vidu potčinjeni odraslima. To je također vrijeme kada odnosi sa vršnjacima postaju veoma važni. Adolescentu je stalo do što boljeg statusa u grupi i on želi da bude priznat od strane svojih drugova. Javljaju se pojačana heteroseksualna interesovanja. To je vrijeme prvih ljubavi i prvih pravih prijateljstava. Adolescencija je vrijeme i naglog

intelektualnog razvoja. Adolescent u ovom periodu rješava vrlo velike i teške školske zadatke. On mora da stekne mnoge navike, vještine i znanja koja će mu docnije biti potrebna. Novostečeno znanje i iskustvo, u mnogim oblastima, služe mu da još bolje razumije sebe i svoju sredinu u svjetlosti ovih znanja. To je doba daljeg stjecanja i procenjivanja vrijednosti. Individua je sve više svjesna sebe, razvija sopstvene ideale i prihvata sebe u harmoniji sa ovim idealima.

U razvojnom periodu adolescencije se uz intenzivne promjene u obiteljskim odnosima i odnosima s vršnjacima i prijateljima, događaju i značajne promjene u školskom kontekstu, te adolescentima postaje veoma važno vrijeme provedeno u školi, kao i razne izvannastavne i izvanškolske aktivnosti (Rukavina, Nikčević-Milković 2016). Tako pored obitelji i škole sve značajniju ulogu u životu adolescenta zauzimaju vršnjački odnosi. Od 80-tih godina dolazi do izmjene uloga obitelji i vršnjačkim skupinama. Vršnjačka skupina započinje zauzimati mjesto koje je ranije imala obitelj, mjesto najvažnijeg socijalnog fokusa (Car 2013). Đuranović (2013) navodi pripadanje grupi kao vrlo važan čimbenik socijalnog i emocionalnog razvoja pojedinca (adolescenta). Sve više postaju izražene potrebe za pripadanjem i ljubavlju, potreba samopoštovanja, potreba samoaktualizacije i potreba transcendencije (nadilaženja sebe). Potreba za samopoštovanjem podrazumijeva osjećaj vlastite vrijednosti i odnosi se na naše uvjerenje kako smo vrijedni poštovanja, kako zaslužujemo postignuće, uspjeh, sreću, prijateljstvo, ljubav, te samopouzdanje ili uvjerenje kako smo sposobni suočiti se sa životnim izazovima, sposobni učiti, donositi odluke. Mladi koji žive u obiteljima koje pokazuju aktivnu brigu i koje od djece očekuju ponašanje u skladu s određenim standardima, te konzistentno poštuju pravila ponašanja i potiču djecu na isprobavanje novih iskustava nisu toliko ovisni o prihvaćanju od vršnjačke skupine. Ovi tinejdžeri češće se osjećaju vrijednima i sposobnima od onih odraslih u obiteljima s niskim stupnjem brige i pravila. Oni grade samopouzdanje iz prilika u kojima uspješno mogu opravdati očekivanja roditelja (Car 2013: 289).

Adolescenti velikog samopouzdanja i visokog samopoštovanja su boljeg fizičkog i psihičkog zdravlja, otporniji su na stres, zadovoljniji su svojim poslom, školom i osobnim životom, češće planiraju, sudjeluju u raspravama, surađuju s drugima i postavljaju pitanja u školi, kompetentniji su u školi, na poslu i u različitim socijalnim situacijama, uvjereniji su da će njihovi naponi dovesti do uspjeha, vode računa o dobrobiti drugih, razumiju njihove potrebe i spremniji su pomoći, spremniji su suprotstaviti se drugima, izraziti svoje mišljenje i lakše podnose kritiku, bolje su raspoloženi, procjenjuju sebe sretnijim i zadovoljnijim od većine.

Inteligencija je također vrlo važan faktor u društvenom prilagođavanju. Inteligentniji adolescenti imaju veće samopoštovanje prema sebi, jer svoje uspjehe plaćaju velikim žrtvovanjem. Niske intelektualne sposobnosti nekih adolescenata mogu da stvore teškoće u njihovom prilagođavanju, svome kolektivu, pa i široj društvenoj zajednici. Međutim, neki adolescenti često sami sebe zavaravaju i nisu samokritični jer gledaju na svoj neuspjeh u školi kao na manje važnu stvar. Njihovo saznanje da slabo uče i da ne postižu dobre rezultate može neke da motivira više da rade, dok na druge može da ima ozbiljnije posljedice po njihovo samopoštovanje. Zbog toga je iznimno važno pratiti kako lično, tako i napredovanje školskog uspjeha učenika u ovoj razvojnoj dobi.

2.2. Karakteristike obiteljskog i školskog okruženja

Gotovo sva pedagoška istraživanja upućuju na to da postoji visoka pozitivna povezanost između školskog uspjeha djece i obiteljskih faktora kao što su položaj djeteta u obitelji, brojnost i funkcionalnost obitelji, stepen roditeljskog vrednovanja obrazovanja, kulturni, obrazovni i socio-ekonomski nivo roditelja i sl.

Proučavajući obitelj i njen direktan utjecaj na dječije ponašanje i razvoj, Hofman i Lipit su ponudili sljedeću šemu povezanosti varijabli obiteljskog života i dječijeg ponašanja: životna pozadina (porijeklo) roditelja, sadašnja obiteljska situacija, sastav obitelji, odnosi između roditelja, lične karakteristike roditelja, stavovi roditelja upravljani ka djetetu, otvoreni oblici roditeljskog ponašanja, upravljenost djeteta ka roditeljima, braći i sestrama, otvoreno ponašanje djeteta prema drugim članovima obitelji, lične karakteristike djeteta i dijete van obitelji (Pašalić Kreso 2004: 317).

Kako navodi Pašalić Kreso (2004) izdvajanje i prepoznavanje različitih varijabli pokazuje da nisu sve jednako vrijedne i da se međusobno razlikuju po stepenu sveobuhvatnosti i značajnosti, te da se socio-klasna pripadnost jedne obitelji može javiti kao njen najopćiji okvir, dok će pol djeteta biti manje važan faktor ukoliko se raspravlja o njegovom školskom uspjehu.

Škola je kao drugi značajan faktor utjecaja na razvoj djeteta, institucija čiji je osnovni zadatak da ostvaruje ciljeve i zadatke odgoja i obrazovanja. U normativnom smislu, škola bi trebala biti mjesto u kojem svi učenici, bez obzira na individualne razlike, porijeklo i porodični kontekst, pod jednakim uslovima imaju priliku ovladavati znanjima, vještinama i navikama. Do 70-ih godina, istraživanja o efektima

škole su bila pretežno usmjerena na ispitivanje odnosa pojedinačnih školskih faktora i postignuća učenika. U kasnijim istraživanjima autori ulažu napor da sagledaju šta se stvarno dešava iza školskih zidova, odnosno da pronađu medijatorske varijable između strukturalnih elemenata škole i njihovog uticaja na učenike (Van Houtte 2005). Na taj način ispitivanje školske klime, za mnoge autore, predstavlja najdirektniji put da se ovi procesi sagledaju (Vujačić, Stanišić 2007: 425).

Joksimović i Bogunović (2005) kao bitne elemente pozitivne školske klime navode uzajamno poštovanje učenika i nastavnika, korektne odnose među članovima školskog kolektiva i uspješnu saradnju škole sa roditeljima. Haynes i saradnici (1997) su dali nešto detaljniju i obuhvatniju podjelu, pa u pokazatelje školske klime ubrajaju: motivaciju učenika, grupno donošenje odluka, jednakost i pravednost, bezbjednost, red i disciplinu, uključivanje roditelja, saradnju škole i lokalne zajednice, posvećenost i očekivanja nastavnika, ulogu direktora u upravljanju školom, izgled školske zgrade, školske resurse, brigu i osjećajnost, pozitivne socijalne interakcije. Prema različitim istraživanjima snažan utjecaj na uspjeh imaju i kognitivni stil, sposobnost samoregulacije, kao i vjerovanja koja osoba ima o sebi, ali i o svijetu.

Gotovo svi spomenuti autori navode saradnju obitelji i škole kao jedan od značajnijih faktora koji utječu na uspjeh djeteta u školi. U današnje vrijeme je takav vid odnosa između roditelja i škole prevaziđen jer saradnja ne podrazumijeva njihovu ravnopravnost u odgojno-obrazovnom procesu, ali se radi na promicanju partnerskog odnosa tih dvaju strana gdje je dijete u centru svake njihove aktivnosti.

Postoje brojni radovi (Epstein 1995, Davis i Spurr 1998, Jones i Ignelzi 2000, Davis, Day i Bidmead 2002, Pašalić Kreso 2004) o tome koliko je partnerski odnos obitelji i škole značajan za razvoj djeteta i njegov cjelokupan uspjeh. Za razliku od saradnje, partnerstvo podrazumijeva aktivno i ravnopravno učešće i uključivanje roditelja i porodice u školu i odgojno-obrazovni rad (Pašalić Kreso 2003).

U kontekstu odnosa obitelji i škole ispitali smo odnos roditelja i nastavnika, karakteristike obiteljskog i školskog okruženja, kao i značaj partnerskog odnosa roditelja i škole u ostvarivanju postignuća učenika. Prije svega zanimalo nas je da li je prema mišljenju nastavnika i roditelja njihov odnos na zadovoljavajućem nivou. Svi nastavnici se slažu da je njihov odnos sa roditeljima na zadovoljavajućem nivou (54,7 % je zaokružilo "slažem se", a 45,3 % nastavnika se "u potpunosti slaže" sa navedenom tvrdnjom). Sa tom tvrdnjom se slaže i 88,3% roditelja (suma čestica "slažem se" i "u potpunosti se slažem"), dok se 11,6% roditelja ne slaže sa navedenom tvrdnjom, te smatraju da njihov odnos sa nastavnicima nije na zadovoljavajućem nivou.

Analizom Pearsonovog hi kvadrata utvrdili smo da je $\chi^2 = 9,543$ sa stepenom slobode $df=3$. Asymp. Sig. (2-sided) dvostrana asimptomatična značajnost ili p vrijednost je 0,023, što govori da postoji i statistički značajna razlika u korelaciji odgovora nastavnika i roditelja, jer je $p(0,05) > 0,023$. (Tabela 1.)

Tabela 1. Percepcija nastavnika i roditelja o kvaliteti uzajamnog odnosa

Item	U potpunosti se slažem		Slažem se		Ne slažem se		Uopće se ne slažem		χ^2
	frekvencije				%				
	N	R	N	R	N	R	N	R	
Moj odnos sa nastavnicima/roditeljima je na zadovoljavajućem nivou	45,3	48,3	54,7	40,0	0,0	10,8	0,0	0,8	$\chi^2 = 9,543$ $df=3$ $p(0,05) > 0,023$

N - nastavnici

R - roditelji

U skladu s tim, u Tabeli 2. iz sume afirmativnih čestica „slažem se“ i „u potpunosti se slažem“ je vidljivo da većina nastavnika navodi da: a) *roditelji pružaju podršku nastavnicima u radu* (82,8%) i da b) *često dolaze u velikom broju na roditeljske sastanke i informativne razgovore* (75,1%). Prema mišljenju 80,9 % nastavnika c) *na roditeljskim sastancima najčešće se govori o postignućima djece*, te njih 83,9% ističu da roditelji d) *daju ideje i smjernice za unapređenje nastavnog procesa*. Analizom hi kvadrat testa utvrdili smo da postoji statistički značajna razlika u odgovorima nastavnika i roditelja kod tvrdnji a), b) i d), dok kod tvrdnje c) razlika nije statistički značajna. (Tabela 2.)

Brojna istraživanja u SAD-u, Kanadi i nizu zapadnoevropskih zemalja su pokazala da građenje partnerstva između roditelja i škole daje posebno dobre rezultate kod djece koja u startu imaju poteškoće u praćenju i savladavanju školskih obaveza, koja imaju određene socijalne ili emocionalne probleme, koji imaju određene zdravstvene probleme, koja spadaju u kategoriju djece sa posebnim potrebama (talentirana djeca ili ona koja zaostaju u razvoju), te koja pripadaju manjinskoj skupini (nacionalnoj, vjerskoj, jezičkoj i sl.) (Pašalić Kreso 2004: 343).

Partnerski odnos obitelji i škole, otvorenost i iskrenost u komunikaciji može mnogo pomoći u rješavanju pitanja neravnopravnosti i nejednakih odnosa prema učenicima u školi, kao i prevladavanju svih djetetovih neuspjeha na bilo kojem planu. Proces izgradnje partnerskog odnosa je postupan i zahtijeva vrijeme i strpljenje, ali prije svega uvjerenje u neophodnost stalnog nastojanja da se dođe do jedinstvenog

Tabela 2. Percepcija i stavovi nastavnika i roditelja o odnosu obitelj-škola

Itemi	U potpunosti se slažem		Slažem se		Ne slažem se		Uopće se ne slažem		χ^2
	Frekvencije %								
	N	R	N	R	N	R	N	R	
a) Roditelji pružaju podršku nastavnicima u radu	20,3	42,9	62,5	46,2	17,2	10,1	0,0	0,8	$\chi^2= 10,382$ df=3 p (0,05)>0,016
b) Roditelji često dolaze u velikom broju na roditeljske sastanke	18,8	52,5	56,3	40,0	25,0	6,7	0,0	0,8	$\chi^2= 25,367$ df=3 p (0,05)>0,000
c) Na sastancima se najčešće govori o postignućima djece	31,7	34,5	49,2	47,4	14,3	15,5	4,8	2,6	$\chi^2=0,736$ df=3 p (0,05)<0,865
d) Roditelji daju ideje i smjernice za unapređenje nastavnog procesa	33,9	17,1	50,0	43,6	9,7	29,1	6,5	10,3	$\chi^2= 12,813$ df=3 p (0,05)>0,005

N - nastavnici

R - roditelji

djelovanja i preklapanja sva tri segmenta života djeteta: obitelj, škola, zajednica (Pašalić Kreso 2004).

Koliko je partnerski odnos obitelji i škole značajan za razvoj djeteta i njegov školski uspjeh pokazuju i rezultati dobiveni ovim istraživanjem. Tako se 100% nastavnika i 97,5 % roditelja (suma čestica „slažem se“ i „u potpunosti se slažem“) složilo da je *partnerski odnos škole i obitelji dobra pretpostavka za uspjeh u učenju*. Prema dobivenim podacima ne postoji statistički značajna razlika u odgovorima ispitanika jer je ($\chi^2= 2,025$ df=2 p (0,05) < 0,363). (Tabela3.)

Kako navode Šimić Šašić, Klarin, Proroković (2011) radovi i istraživanja o odnosu porodičnih uslova i školskog postignuća usmjereni su prevashodno na ispitivanje uticaja socioekonomskog statusa (SES) i strukture porodice. Kao najčešći indikatori socioekonomskog statusa koriste se varijable kao što su razina obrazovanja roditelja, visina prihoda, zanimanje i zaposlenost roditelja.

Čudina-Obradović i Obradović (1995) ističu da SES nije dobar samostalni prediktor školske uspješnosti, te da se značajno povećanje povezanosti sa školskim uspjehom postiže uključivanjem obiteljskih procesnih varijabli poput obiteljske obrazovne atmosfere. Varijable kao što su roditeljski stavovi o obrazovanju, roditeljska očekivanja, kulturne i intelektualne aktivnosti obitelji, odgojni stil i obiteljska interakcija čine obiteljsku obrazovnu atmosferu i imaju značajan utjecaj na postignuća učenika. Ekonomske teškoće u obitelji značajno su povezane sa emocionalnim sta-

Tabela 3. Percepcija nastavnika i roditelja o partnerskom odnosu škole i obitelji

Item	U potpunosti se slažem		Slažem se		Ne slažem se		Uopće se ne slažem		χ^2
	frekvencije								
	N	R	N	R	N	R	N	R	
Partnerski odnos škole i obitelji je dobra pretpostavka za uspjeh u učenju	75,0	68,9	25,0	28,6	0,0	2,5	0,0	0,0	$\chi^2= 2,025$ df=2 p (0,05) < 0,363

N - nastavnici

R - roditelji

njem roditelja koje direktno utječe na emocionalno stanje djeteta i dovodi do problematičnog ponašanja, a samim tim i do slabijeg školskog uspjeha. Obrazovni nivo roditelja je prva i najznačajnija varijabla u proučavanju usmjerenosti na obrazovne vrijednosti, te se u ovom dijelu istraživanja nastojalo ustanoviti i strukturu obrazovnog nivoa roditelja ispitanih učenika.

Prema podacima dobijenim iz Upitnika za učenike, kada je riječ o obrazovanju roditelja, rezultati pokazuju da je najviše zastupljen srednji nivo obrazovanja roditelja, gdje je neznatno veći procenat majki sa srednjom stručnom spremom 39,79%, u odnosu na očeve kojih je 33,67%. Sljedeća kategorija obrazovanosti su roditelji sa visokom stručnom spremom, gdje je za 16% veći procenat očeva u odnosu na majke. Na svim ostalim nivoima obrazovanja gotovo je podjednak procenat očeva i majki.

Iako gotovo sva pedagoška istraživanja upućuju na značaj utjecaja socioekonomskog statusa i strukture porodice na postignuća učenika, na pitanje da li od stupnja obrazovanosti roditelja zavisi uspjeh u učenju učenika, prema mišljenju 76,2 % nastavnika i 82,6 % roditelja (suma čestica „slažem se“ i „u potpunosti se slažem“) uspjeh učenika u učenju ne zavisi od nivoa obrazovanosti roditelja. Samo mali procenat nastavnika 23,8% i 27,4% roditelja smatra da je stupanj obrazovanosti roditelja značajan faktor uspjeha učenika u učenju. Utvrđeno je i da postoji statistički značajna razlika u odgovorima ispitanika jer je ($\chi^2= 9,221$ df=3 p (0,05) > 0,026), a i odnos procenata pojašnjava ovu razliku. Ovaj podatak svakako nalazimo zanimljivim, te bi se dao dalje istraživati. (Tabela 4.)

Razlike u socioekonomskom statusu su jedan od izvora kako društvene nejednakosti, tako i nejednakosti šansi u obrazovanju. Baveći se obiteljskim situacijama koje mogu značajno utjecati na socijalnu diferencijaciju i šanse djeteta u školovanju, Harry Passou (1973, prema PašalićKreso, 2004: 317) navodi 10 najznačajnijih faktora nejednakosti šansi za dijete. Prema njegovim nalazima jedno dijete se u školi može

Tabela 4. Percepcija nastavnika i roditelja o značaju stupnja obrazovanosti roditelja za uspjeh učenika u učenju

Item	U potpunosti se slažem		Slažem se		Ne slažem se		Uopće se ne slažem		χ^2
	frekvencije				%				
	N	R	N	R	N	R	N	R	
Od stupnja obrazovanosti roditelja ne zavisi uspjeh učenika u učenju	22,2	42,1	54,0	40,5	20,6	11,6	3,2	5,8	$\chi^2= 9,221$ df=3 p (0,05) > 0,026

N – nastavnici

R - roditelji

naći u nepovoljnom položaju u razredu: ako dolazi iz siromašne obitelji, ako u obitelji ima malo mogućnosti da razvije svoje intelektualne sposobnosti i govor, ako se vrijednosti njegove obitelji i njegove okoline suviše razlikuju od vrijednosti škole i razreda, ako pripada migrantima, ako nastavni jezik nije njegov maternji, ako živi u nekoj izolovanoj oblasti, ako je žensko ili pripada nekoj vjerskoj grupi, zbog nebrige i diskriminacije u samoj školi i zbog odnosa same društvene sredine prema uspjehu u školi.

U prilog navedenome, ispitali smo učenike o obrazovno-materijalnim uvjetima obitelji u kojoj žive, kao i o posjedovanju tehničkih uređaja koji omogućavaju njihov informatički i saznanji razvoj. Tako više od 90 % učenika posjeduje digitron, kompjuter, rječnik, vlastitu sobu i radni sto. Tek nešto malo manje 83,16% učenika tvrdi da ima još i internet priključak. S druge strane, samo 8 % učenika tvrdi da kod kuće posjeduje više od 200 knjiga. Oko 15% učenika navodi da posjeduje nijednu ili vrlo malo knjiga (od 0-10 knjiga), također oko 15% tvrdi da se u njihovoj kućnoj biblioteci nalazi dovoljno knjiga da ispune dva ormara za knjige (100-200 knjiga), a najveći procenat, oko 60% učenika, kod svoje kuće na raspolaganju ima od 10 do 100 knjiga. S obzirom na to da je investiranje materijalnih sredstava u kupovinu knjiga, kao i obezbjeđivanje uslova za obrazovanje svoje djece, proces koji traje godinama, ovi indikatori bi se mogli smatrati validnim pokazateljem kulturno-obrazovne klime u obitelji i on korespondira sa obrazovnim statusom roditelja.

Porodica, kao i odnosi u porodici imaju gotovo najznačajniju ulogu u razvoju mladih, kako u kognitivnom, tako i u emocionalnom, konativnom i socijalnom domenu. Činjenica je da su obitelji u kojima prevladavaju zdravi odnosi potpora i izvor stabilnosti u razdoblju kada djeca započinju sa svojim školovanjem. S druge strane, nezdravi odnosi unutar obitelji izvor su dječjeg stresa i loše prilagođenog

ponašanja u školi. Na pitanje da li su postignuća učenika uvjetovana obiteljskim odnosima, 76,1% roditelja i 81,2% nastavnika (suma čestica „slažem se“ i „u potpunosti se slažem“) se u većini slažu *da djeca koja žive u obiteljima sa nesređenim obiteljskim odnosima postižu lošiji uspjeh u učenju*. Manji broj ispitanika (roditelji 24,0 % i nastavnici 18,8 %) su zaokružili „ne slažem se“ i „uopće se ne slažem“ sa navedenom tvrdnjom. Razlika u korelaciji odgovora ispitanika prema rezultatima hi kvadrat testa nije statistički značajna jer je ($\chi^2= 0,710$ $df=3$ $p(0,05) < 0,871$). (Tabela 5.)

Tabela 5. Percepcija nastavnika i roditelja o uvjetovanosti postignuća obiteljskim odnosima

Item	U potpunosti se slažem		Slažem se		Ne slažem se		Uopće se ne slažem		χ^2
	Frekvencije				%				
	N	R	N	R	N	R	N	R	
Djeca iz obitelji sa nesređenim obiteljskim odnosima postižu lošiji uspjeh u učenju	28,1	27,3	53,1	48,8	14,1	17,4	4,7	6,6	$\chi^2= 0,710$ $df=3$ $p(0,05) < 0,871$

N - nastavnici

R – roditelji

Kvalitetan partnerski odnos obitelji i škole uveliko može doprinijeti prevazilaženju svih poteškoća koje se javljaju u toku razvoja. Prema mišljenju nastavnika, saradnja sa roditeljima se uglavnom odvija kroz informativne roditeljske i individualne razgovore, ali i kroz različite aktivnosti kao što su radionice, roditeljski kutak, humanitarne akcije, školske svečanosti, izleti, vijeće roditelja i sl. Opremljenost škola i pristup resursima je također jedna od važnih varijabli za razumijevanje školskog uspjeha učenika, te smo u ovom istraživanju ispitali uslove u kojima se odvija odgojno-obrazovni proces.

Kada je upitanju raspoloživost računara u školama, prema ovom istraživanju (Tabela 6.) podijeljena su mišljenja ispitanika, te se 57,0 % učenika slaže i u potpunosti slaže sa tvrdnjom *da škola ima dovoljno računara koje učenici mogu koristiti*, za razliku od 43,0 % učenika koji se ne slažu sa navedenom tvrdnjom. S druge strane, samo 31,8% nastavnika smatra da škola ima dovoljno računara, za razliku od većine nastavnika 68,2% koji smatraju da škola oskudijeva u opskrbljenosti računarima. U odgovorima učenika i nastavnika postoji i statistički značajna razlika gdje je ($\chi^2= 37,614$ $df=3$ $p(0,05) > 0,000$). (Tabela 6.)

Ipak, prema tvrdnjama učenika, gotovo 92 % učenika kompjuter najčešće koristi kod kuće, a samo 4,08 % u školi.

Tabela 6. Percepcija nastavnika i učenika o raspoloživosti računara u školi

Item	U potpunosti se slažem		Slažem se		Ne slažem se		Uopće se ne slažem		χ^2
	Frekvencije						%		
	N	U	N	U	N	U	N	U	
Škola ima dovoljno računara koje učenici mogu koristiti	3,2	28,0	28,6	29,0	57,1	20,7	11,1	22,3	$\chi^2= 37,614$ df=3 p (0,05) > 0,000

N - nastavnici

U – učenici

Većina ispitanika (nastavnici 89,0 %, roditelji 81,8%, učenici 78,0% - suma čestica „slažem se“ i „u potpunosti se slažem“) smatra da bi a) *nastava bila kvalitetnija ukoliko bi škola nudila učenicima na raspolaganje mnogo više literature i časopisa*. Također većina smatra da je b) *školama neophodno stvoriti bolje uvjete opremljenosti knjigama, prostorijama, tehnikom i savremenom tehnologijom* (nastavnici 100,0 %, roditelji 90,0 %, učenici 84,7 % - suma čestica „slažem se“ i „u potpunosti se slažem“). Ovakav stav proizilazi iz činjenice da u školskim bibliotekama učenici nemaju na raspolaganju sve knjige koje su im neophodne za stjecanje i produbljanje znanja, te da za provođenje eksperimenata i istraživanja nastavnici i učenici nemaju na raspolaganju potreban radni materijal. U obje tvrdnje postoji statistički značajna razlika u odgovorima ispitanika. (Tabela 7.)

Tabela 7. Percepcija nastavnika, roditelja i učenika o opremljenosti škole i pristupu školskim resursima

Item	U potpunosti se slažem			Slažem se			Ne slažem se			Uopće se ne slažem			χ^2
	frekvencije									%			
	N	R	U	N	R	U	N	R	U	N	R	U	
a) Nastava bi bila kvalitetnija ukoliko bi škola nudila učenicima više literature i časopisa	40,6	33,9	46,9	48,4	47,9	31,1	10,9	14,9	15,8	0,0	3,3	6,1	$\chi^2= 15,484$ df=6 p (0,05) > 0,017
b) Školi su potrebni bolji uvjeti opremljenosti knjigama, prostorijama, tehnikom i savremenom tehnologijom	76,6	58,3	73,5	23,4	31,7	11,2	0,0	8,3	10,2	0,0	1,7	5,1	$\chi^2= 30,976$ df=6 p (0,05) > 0,000

N – nastavnici

R - roditelji

U – učenici

2.3. Odnos nastavnik-učenik i motivacija za učenje

Kako navode Vujačić i Stanišić (2007), istraživanja Reywida (1997), Schneidera (1985) i Scotta (1998), pokazuju da pored obitelji kao najznačajnijeg faktora u razvoju djeteta, utjecaj na školski uspjeh imaju i različiti školski faktori među kojima se najčešće proučavaju lične i profesionalne karakteristike nastavnika, kvalitet nastave i vaspitno-obrazovni program.

Savremeni koncept obrazovanja od nastavnika traži i nove uloge kako bi se mogli prilagoditi savremenim okolnostima i odgovoriti novim društvenim izazovima. Od savremenog nastavnika se očekuje da osigura uvjete za maksimalnu aktivnost i samoaktivnost učenika. Od njega zavisi da li će razviti motivaciju za učenje kod adolescenata ili će prouzrokovati gubitak volje za učenje i uopće školovanje.

Uprkos mnogim istraživanjima i teorijama motivacije ne može se izdvojiti jedna jedinstvena i sveobuhvatna definicija ovog pojma. Možemo reći da je motivacija utjecaj koji izaziva, usmjerava i odražava željeno ponašanje ljudi. To je sve ono što potiče na aktivnost, što tu aktivnost usmjerava i što joj određuje intenzitet i trajanje. Drugim riječima, to je "volja za nešto". Motivacija je vrlo važan faktor za učenje i ostvarivanje cjelokupnog uspjeha pojedinca u bilo kojem segmentu života. Među adolescentima postoje velike razlike u pogledu motivacije i učenja. S jedne strane, motivisano dijete samo prosječnih sposobnosti, koje je bilo odlično i popularno u osnovnoj školi, može da izgubi te svoje pozicije u srednjojškoli, dok s druge strane, bistro ili ranije slabo motivisano dijete može u srednjoj školi da poboljša svoj uspjeh i svoj socijalni položaj u razredu.

Ausubel (1967, prema Đorđević 1978) smatra da adolescenti uče u školi na dva načina, jedni putem imitiranja (podražavanja, praćenja) nastavnika, a drugi putem introjkcije (usvajanja, inkorporacije, upijanja, prisjedinjavanja znanja). Učenje putem imitiranja (podražavanja) znači stjecanje znanja od strane adolescenata putem nekritičkog prihvatanja svega onoga što nastavnici predaju, odnosno prihvataju njihovo mišljenje i objašnjenje, a tek poslije toga obrađuju ono što su primili. Znanje adolescenata se potkrepljuje od nastavnika i adolescenti se osećaju zadovoljno, jer bi osjećali krivicu ako bi vjerovali suprotno svojim uzorima, čiji su autoritet bezuslovno prihvatili i sa kojima su se identifikovali. Učenje putem introjkcije (usvajanja znanja) znači samostalno stjecanje novih znanja koja ulaze u već postojeći sistem znanja adolescenata. Stečeno znanje se smatra svojim i ne osjeća se nikakva zavisnost od drugih, odnosno sugestije se ne prihvataju slijepo zbog potrebe da se složi sa osobom koja sugerira ili zbog njenog autoriteta. Nova znanja i vrijednosti

ostaju zbog toga što se uklapaju u postojeći sistem znanja i vrijednosti adolescenata. Tako oni vjeruju u svoju nezavisnost, originalnost i samostalno stjecanje znanja. Uloga nastavnika je da ovim učenicima što više približe građu, kako bi je oni kasnije sami usvojili. Također, nastavnik mora da se bori protiv toga da adolescent prihvata znanja i vrijednosti pasivno i nekritički, odnosno treba ga što prije osloboditi učenja putem imitiranja.

Jedan od zadataka ovog istraživanja je bio utvrditi koliko su učenici motivirani na učenje i aktivno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu. Rezultati su pokazali da većina učenika ima pozitivan stav prema školi, te su u sljedećim tvrdnjama sumativno (suma afirmativnih čestica „slažem se“ i „u potpunosti se slažem“) iskazane frekvencije u odgovorima učenika: a) 54,9% učenika *voli da ide u školu*, b) 74,4 % učenika je istaklo da je *sretan u školi*, c) 92,8% učenika smatra da su *očekivanja roditelja u vezi sa njihovim postignućima velika*, d) 74,3 % učenika *su motivirani za učenje i aktivno učešće na časovima*, e) 96,4 % tvrdi da se *jako trude da postignu što bolji uspjeh u školi* i f) 91,9% učenika tvrde da *imaju visok nivo aspiracije tj. žele što više naučiti u školi*. Roditelji se također u većini slažu sa navedenim tvrdnjama. Analizom hi kvadrat testa utvrdili smo da postoji statistički značajna razlika u odgovorima roditelja i učenika kod tvrdnji a), b), c), e) i f), dok kod tvrdnje d) razlika nije statistički značajna. (Tabela 8.)

Tabela 8. Percepcija učenika i roditelja o motivaciji za učenje i zadovoljstvu učenika školom

Item	U potpunosti se slažem		Slažem se		Ne slažem se		Uopće se ne slažem		χ^2
	frekvencije				%				
	R	U	R	U	R	U	R	U	
a) Učenik/dijete voli da ide u školu	14,9	38,0	50,0	50,4	22,4	11,6	7,7	0,0	$\chi^2= 23,261$ df=3 p (0,05) > 0,000
b) Učenik/dijete je sretno u školi	28,2	30,3	46,2	53,8	20,0	16,0	5,6	0,0	$\chi^2= 8,347$ df=3 p (0,05) > 0,039
c) Očekivanja roditelja u vezi sa postignućima učenika/djece su velika	55,9	30,0	36,9	47,5	6,7	20,0	0,5	2,5	$\chi^2= 26,406$ df=3 p (0,05) > 0,000
d) Učenik/dijete je motiviran za učenje i aktivno učešće na časovima	23,2	28,6	51,1	54,6	20,5	15,1	5,3	1,7	$\chi^2= 4,602$ df=3 p (0,05) < 0,203
e) Učenik/dijete se trudi da postigne što bolji uspjeh u školi	59,3	41,2	37,1	47,9	3,6	10,9	0,0	0,0	$\chi^2= 12,873$ df=2 p (0,05) > 0,002
f) Učenik/dijete želi što više naučiti u školi	48,5	43,8	43,4	41,3	6,1	14,9	2,0	0,0	$\chi^2= 8,949$ df=3 p (0,05) > 0,030

R - roditelji

U – učenici

Kada su upitanju očekivanja nastavnika, 82,5% nastavnika tvrdi da su njegova očekivanja u vezi sa postignućima učenika velika, a na pitanja koliko se, prema njihovom mišljenju, učenici zaista trude da postignu što bolji uspjeh i koliko su zaista motivirani za učenje i aktivno učešće na časovima, dobili smo podatak da samo 4,7% nastavnika smatra da učenici nisu motivirani i da ne surađuju na časovima, te 17,2% smatra da se ne trude postići dobar uspjeh.

Prema našem istraživanju, u školama vlada pretežno pozitivan odnos nastavnika i učenika. Tako 100% nastavnika tvrdi da je njihov odnos sa učenicima izrazito kvalitetan. Većina učenika 73,2% se također slaže da je njihov odnos sa nastavnicima kvalitetan, za razliku od 26,8% učenika koji se ne slažu sa navedenom tvrdnjom. Postoji statistički značajna razlika u frekvencijama odgovora ispitanika jer je ($\chi^2 = 22,637$ df = 3, p (0,05) > 0.000). (Tabela 9.)

Tabela 9. Percepcija nastavnika i učenika o kvaliteti uzajamnog odnosa

Item	U potpunosti se slažem		Slažem se		Ne slažem se		Uopće se ne slažem		χ^2
	frekvencije								
	N	U	N	U	N	U	N	U	
Moj odnos sa učenicima/nastavnicima je izrazito kvalitetan	46,9	28,9	53,1	44,3	0,0	20,1	0,0	6,7	$\chi^2=22,637$ df = 3 p (0,05) > 0.000

N - nastavnici

U – učenici

U ovom kontekstu, prema rezultatima hi kvadrat testa (Tabela 10.) utvrdili smo da postoji statistički značajna razlika također i u sljedećim tvrdnjama, i to u:

- percepciji nastavnika i učenika o načinu predavanja nastavnika na časovima. Shodno tome, većina učenika 67,9% (suma čestica „slažem se“ i „u potpunosti se slažem“) ističe da im je *dosadan način na koji nastavnici predaju*, za razliku od 92,0% nastavnika koji se ne slažu sa navedenom tvrdnjom.
- tvrdnji da *nastavnici ulažu napor da nastava bude što kvalitetnija*. Apsolutno svi nastavnici 100% tvrde da ulažu napor da nastava bude što kvalitetnija, s čime se ne slaže 30,8% učenika. S druge strane, 69,2% učenika se također slaže sa ovom tvrdnjom.
- percepciji ispitanika o uvažavanju mišljenja učenika pri ocjenjivanju. Većina učenika 53,6% smatra da *nastavnici pri ocjenjivanju ne uvažavaju mišljenje učenika*, za razliku od nastavnika, gdje su svi nastavnici 100% (suma čestica „slažem se“ i „u potpunosti se slažem“) istakli da pri ocjenjivanju uvažavaju mišljenje učenika.

- d) percepciji učenika i nastavnika o strahu od ispitivanja. Većina učenika 60,0% tvrdi da se *boje ispitivanja*, no većina nastavnika 53,1 % se ne slaže sa ovom tvrdnjom, što nam govori o pogrešnoj percepciji nastavnika kada je upitanju strah učenika od ispita.
- e) tvrdnji da *nastavnici daju učenicima smjernice na koji način da poboljšaju svoj rad*. Iako se 100% nastavnika i 87,6 % učenika slaže i u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom, ipak postoji statistički značajna razlika u korelaciji odgovora, jer je $p(0,05) > 0,000$.

Tabela 10. Percepcija nastavnika i učenika o odnosu nastavnik – učenik

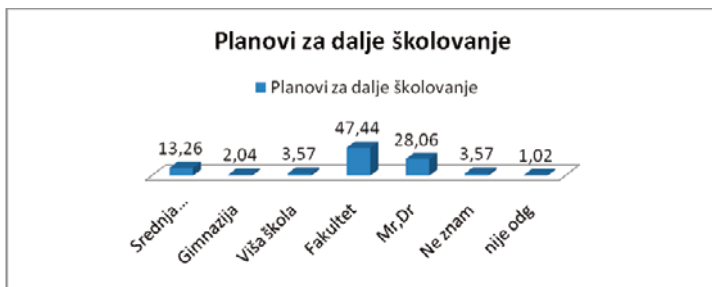
Item	U potpunosti se slažem		Slažem se		Ne slažem se		Uopće se ne slažem		χ^2
	frekvencije								
	N	U	N	U	N	U	N	U	
a) Učenicima je dosadan način na koji nastavnici predaju	0,0	38,8	7,9	29,1	73,0	23,0	19,0	9,2	$\chi^2= 71,338$ df=3 $p(0,05) > 0,000$
b) Nastavnici ulažu napor da nastava bude što kvalitetnija	53,1	30,7	46,9	38,5	0,0	18,8	0,0	12,0	$\chi^2= 27,114$ df=3 $p(0,05) > 0,000$
c) Nastavnici pri ocjenjivanju uvažavaju mišljenje učenika	31,3	19,6	68,7	26,8	0,0	30,9	0,0	22,7	$\chi^2= 59,976$ df=3 $p(0,05) > 0,000$
d) Učenici se boje ispitivanja	9,4	33,8	37,5	26,2	48,4	21,0	4,7	19,0	$\chi^2= 31,915$ df=3 $p(0,05) > 0,000$
e) Nastavnici daju učenicima smjernice na koji način da poboljšaju svoj rad	59,4	34,7	40,6	42,9	0,0	14,3	0,0	8,2	$\chi^2= 21,633$ df=3 $p(0,05) > 0,000$

N - nastavnici

U – učenici

U prilog već ranije navedenoj tezi da postignuća učenika zavise od pozitivnog odnosa nastavnika i učenika, govore i podaci dobijeni našim istraživanjem. Tako se 87,4% učenika, 86,7% roditelja i 84,4% nastavnika slaže i u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom, dok je relativno mali procenat ostalih koji smatraju da postignuća učenika ne zavise od pozitivnog odnosa nastavnika prema njima.

I na kraju, ono što nas je zanimalo jesu dalje aktivnosti na polju obrazovanja naših mladih ispitanika. Shodno tome, postavili smo pitanje koji su njihovi planovi za dalje školovanje.

Slika 1.

Prema dobijenim rezultatima (Slika 1.), najveći broj učenika 47,44% ima u planu završiti fakultet, potom 28,06% planira završiti magistarski, doktorski ili neki specijalistički program, te 13,26% planira završiti srednju školu. Mali procenat učenika ne zna kakvi su im dalji planovi ili planiraju završiti gimnaziju ili višu školu.

ZAKLJUČAK

Današnje vrijeme je vrijeme snažnih promjena na znanstvenom, tehnološkom, ekonomskom, društveno-političkom, prirodno-ekološkom, kulturnom i društveno najznačajnijem – obiteljskom planu. Sve ove promjene znatno utječu na djecu i njihov razvoj. Brojne društvene razlike koje su izražene i naglašene skoro u svim područjima i svim djelatnostima u Bosni i Hercegovini najsnažnije se očituju upravo u području odgoja i obrazovanja. Općeprisutno je nezadovoljstvo kvalitetom našeg odgojno-obrazovnog sistema što je rezultat velikog direktnog utjecaja politike na isti, tako da danas imamo tri posebna etnička obrazovna sistema sa zasebnim jezicima, religijama, historijama i kulturama.

Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava upravo naglašava „važnost stabilnosti mezosustava koji predstavlja odnose između čovjekovih najužih okolina (npr. obitelj, vršnjaci, škola, radno mjesto) odnosno mikrosustava (Woolfson 2004; Wagner Jakab, Cvitković, 2007). Vanjska okolina u kojoj drugi sudjeluju i vrše utjecaj naziva se egzozustav, a svi ti sustavi (mikro, mezo i egzo) uključeni su u makrosustav koji obuhvaća vrijednosti, norme neke kulture, kao i ideološke vrijednosti“ (Wagner Jakab 2008: 120).

Ako znamo da odgojno-obrazovni sistem, između ostalog, znatno ovisi o kulturno-historijskim, međureligijskim, ekonomskim i društveno političkim odnosima, onda nam je jasno zašto nam je obrazovanje takvo kakvo jeste, podijeljeno i rascjepkano.

Postignuća učenika i njihov cjelokupan školski uspjeh zavise od kvalitetnog partnerskog odnosa obitelji i škole i on predstavlja imperativ za uspjeh i napredak svakog djeteta. Sve ono što obitelj podstiče i razvija, škola treba da produbljuje, a sve ono što se u školi razvija, obitelj treba da podstiče. Rezultati istraživanja su pokazali da većina učenika adolescentske dobi uglavnom imaju pozitivan stav prema školi, vole da idu u školu, sretni su u školi, imaju visok nivo aspiracije, tj. žele što više naučiti, motivirani su za učenje i aktivno učešće na časovima, te se jako trude da postignu što bolji uspjeh. To je dobra pretpostavka za uspjeh u učenju i napredovanju, te ova saznanja treba iskoristiti u animiranju svih aktera odgojno-obrazovnog procesa za aktivno sudjelovanje, poticanje i usmjeravanje učenika na samostalno razvijanje onih vještina koje će im pomoći da se nose sa izazovima koje pred njih postavlja današnje društvo.

LITERATURA

1. Bognar, Ladislav (2000), "Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa", *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu*, str. 45-54.
2. Bronfenbrenner, Urie (1994), "Ecological models of human development", *International Encyclopedia of Education*, Vol.3, 2nd. ed., str. 1643-1647.
3. Car, Sandra (2013), "Adolescencija 21. stoljeća: društvena uvjetovanost, temeljne karakteristike i pedagoški izazovi", *Pedagogijska istraživanja*, 10 (2), str. 285-294.
4. Čudina-Obradović Mira, Josip Obradović (1995), "Utjecaj bračnog emocionalnog sklada roditelja na školski uspjeh i ponašanje djece", *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, Vol. 4 No.4-5 (18-19), str. 627-639.
5. Davis, Hilton, Pamela Spurr (1998), "Parent Counselling: An Evaluation of a Community Child Mental Health Service", *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, Vol.39, No. 3, str. 365-376.
6. Davis, Hilton, Crispin Day, Christine Bidmead (2002), *Working in Partnership with Parents: the Parent Adviser Model*, Harcourt Assessment, London
7. Đorđević, Dušan (1978), *Razvojna psihologija*, NIP Dečje novine, Gornji Milanovac
8. Đuranović, Marina (2013), "Obitelj i vršnjaci u životu adolescenata", *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, Vol. 154. No. 1-2, str. 31-46.

9. Đuranović, Marina (2014), "Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka", *Školski vijesnik* 63, 1-2, str. 119-132.
10. Epstein, Joyce (1995), "School/family/community partnerships: Caring for the children we share", *Phi Delta Kappan*, 76, str. 701-712.
11. Haynes, Norris M., Christine Emmons, Michael Ben-Avie (1997), "School Climate as a factor in student adjustment and achievement", *Journal of educational and psychological consultation*, Vol. 8, No.3, str. 321-329.
12. Joksimović, Snežana, Blanka Bogunović (2005), "Nastavnici o kontekstu nastave i postignuće učenika", u: Antonijević, Radovan, Dragan Janjetović, ur., *TIMSS 2003 u Srbiji*, Institut za pedagoška istraživanja, Beograd, str. 270-291.
13. Jones J. J, C. S. Ignelzi (2000), *Partnerstvo škole i porodice, Priručnik za obuku studenata i edukatora*, Centar za obrazovne inicijative "Step by Step", Sarajevo
14. Macuka Ivana, Irena Burić (2015), "Školski uspjeh mlađih adolescenata: važnost uloge osobnih i obiteljskih čimbenika", *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, Vol. 24 No. 4, str. 487-507.
15. Pašalić Kreso, Adila (2003), "Jačanjem komunikacijskog trougla: škola – obitelj – lokalna zajednica do uspješnijeg rješavanja konflikata u školi", *Obrazovanje odraslih*, Vol III, Br. 1., BKC Sarajevo, str. 77-100.
16. Pašalić Kreso, Adila (2004), *Koordinate obiteljskog odgoja: Prilog sistemskom pristupu razumijevanja obitelji i obiteljskog odgoja*, JEŽ, Sarajevo
17. Rukavina, Maja, Anela Nikčević-Milković (2016a), "Neki čimbenici odnosa adolescenata i škole", *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, Vol. LXII No. 2, str. 93-104.
18. Rukavina, Maja, Anela Nikčević-Milković (2016b), "Adolescenti i školski stres", *Acta Iadertina*, Vol. 13 No. 2, str. 159-169.
19. Šimić Šašić, Slavica, Mira Klarin, Ana Proroković (2011), "Socioekonomske prilike obitelji i kvaliteta obiteljske interakcije kao prediktori školskog uspjeha srednjoškolaca u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji", *Ljetopis socijalnog rada*, 18(1), str. 31-62.
20. Van Houtte, Mieke (2005), "Climate or Culture? A Plea for Conceptual Clarity in School Effectiveness Research", *School Effectiveness and School Improvement*, 16 (1), str. 71-89.
21. Vujačić, Milja, Jelena Stanišić (2007), "Kreiranje pozitivne klime u školi", *Pedagogija* LXII, 3/07, Institut za pedagoška istraživanja, str. 424-432.

22. Wagner Jakab, Ana (2008), "Obitelj – sustav dinamičnih odnosa u interakciji", *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44 (2), str. 119-128.
23. White, Karl R. (1982), "The relationship between socioeconomic status and academic achievement", *Psychological Bulletin*, 91 (3), str. 461-481.

DEVELOPMENT IN CONTEXT: THE MOST SIGNIFICANT PREDICTORS OF SCHOOL SUCCESS OF PUPILS OF THE EARLY ADOLESCENT AGE

Summary:

For the deeper and more complete understanding of the results of a pupil's success is very important to studying and deeper understanding of the context in which pupils learn or of the various conditions that form an integral part of these contexts in school and family. If we want to understand an individual's development, we must understand the interactions between the individual and his or her present and past environment. In his theory of ecological systems, Bronfenbrenner (1994) calls this transactional relationship as "development in context". In order to understand the context in which our pupils are developing, an empirical study was conducted and the sample consisted of 196 seventh and eighth grade pupils from four elementary schools in Canton Sarajevo, 121 parents of the surveyed pupils and 64 subject teachers. The aim of the research is to identify the most significant predictors of adolescents' academic achievements by theoretical analysis of the relevant pedagogical literature, also by results of a survey conducted on a sample of respondents and to try to assess their importance in enabling young people to cope with societal challenges. The results of the research show that high quality teacher-pupil relationships, family-school partnerships, and a high level of learning motivation are very important predictors for learning and progress of pupils.

Keywords: family; school; adolescents; school success; learning motivation; development in context

Adresa autorice
Author's address

Džejla Idrizović
Univerzitet u Sarajevu
Prirodno-matematički fakultet
dz_idrizovic@hotmail.com

